

Walter Pohl, **The Avars. A Steppe Empire in Central Europe, 567–822**. Ithaca-London: Cornell University Press, 2018. XXIII+636 strani.

Ko govorimo o »barbarih« poznoantične in zgodnj srednjeveške Evrope, so Avari zagotovo eni izmed najbolj zapostavljenih. To se nenazadnje odraža tudi v dejstvu, da sta prvi dve v angleškem jeziku napisani in izključno Avarom posvečeni monografiji izšli šele v drugi polovici leta 2018 (poleg tu predstavljene še Georgios Kardaras, *Byzantium and the Avars, 6th–9th Century AD. Political, Diplomatic and Cultural Relations*, East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450, 51, Leiden-Boston, Brill, 2018). Sinteza o Avarih, pod katero se je podpisal avstrijski zgodovinar Walter Pohl, direktor Inštituta za srednjeveške raziskave Avstrijske akademije znanosti na Dunaju (Institut für Mittelalterforschung, Österreichische Akademie der Wissenschaften), ki v slovenskem zgodovinopisju vsekakor ni nepoznan, ima zgodovino že sama. Namreč delo je prvotno izšlo že 1988 v nemškem jeziku (Walter Pohl, *Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa, 567–822 n. Chr.*, München, C. H. Beck, 1988) in bilo od takrat deležno številnih ponatisov in izdaj. Monografija je uradno sicer angleški prevod zadnje, tj. 3. nemške izdaje (2015), a je v določenih delih predelana (denimo centralnoazijski zgodovinski okvir, str. 33–53; arheološke sekcije, str. 100–116, 344–352) in posodobljena z najnovejšo relevantno literaturo, zato bi lahko rekli, da imamo opravka s 4. izdajo.

Če strnjeno povzamemo, je knjiga razdeljena na 8 poglavij, od katerih ima prvo dokaj univerzalno konotacijo, saj problematizira številne tematike, ki so splošno aktualne pri raziskovanju zgodnj srednjeveških družb (viri in stereotipi, etničnost, metodološki problemi pri interpretaciji arheološkega gradiva itd.), zato je izredno koristno orodje tudi za študente. V drugem poglavju je tematizirana nekakšna »predzgodovina« Avarov z evrazijske perspektive in njihova migracija, ki jo Pohl absolutno zagovarja in se je verjetno res zgodila, pa čeprav je edini vir, ki o njej neposredno poroča šele Zgodovina Langobardov Pavla Diakona dve stoletji kasneje (posredno nam selitev potrди že iz Egipta izvirajoči bizantinski pisec Teofilakt Simokata v začetku 7. stoletja v svojem ti. »turškem ekskurzu«, v katerem je povzemal korespondenco med turškim kaganom in bizantinskim dvorom, kjer se nam omenja tudi ta »pobeg«). Tretje poglavje fokusira pozornost na приход Avarov v Panonsko nižino in njihovo postopno usidranje na območju, ki je ostalo jedro avarske politične oblasti vse do propada kaganata konec 8. stoletja. Četrto poglavje se posveča Slovanom in skuša zajeti njihov odnos z Avari, ki se

ga danes – ob upoštevanju razlik v prostoru in času – dokaj enoglasno interpretira kot komplementarnega. Naslednje, peto poglavje je namenjeno balkanskim vojnám bizantinskega cesarja Mavricija (582–602), katerih začetek gre iskati v letu 591 po sklenjenem bizantinskem premirju s Perzijo in v katerih so se Avari izkazali kot velik problem za »rimsko« zunanjo politiko. Večino podatkov o tem bizantinskem podjetju dolgujemo Zgodovini zgoraj omenjenega Teofilakta, ki je za kronološko rekonstrukcijo vprašljiv, saj je arbitrarno uporabljal in povsem očitno eklektično povezoval številne med seboj nekoherentne vire, a mu Pohl vendarle priznava več avtoritete, kot jo je pisec konvencionalno deležen (gl. str. 163–168). Šesto poglavje skuša predstaviti način življenja in strukturo avarskega kaganata, ki večinoma temelji na interpretaciji arheološke zapuščine, medtem ko je v sedmem poglavju govora o neuspešnem avarskem obleganju Konstantinopla 626 in številnih ljudstvih ter političnih strukturah, ki so se izoblikovale kot rezultat le-tega (Samova država, Bolgari, Hrvati itd.). Osmo in zadnje poglavje obravnava avarsko zgodovino 8. stoletja, ki so jo usodno zaznamovale znamenite avarske vojne Karla Velikega, začete jeseni 791. Prav te so ključno pripomogle k strmoglavljenju skoraj četr tisočletja trajajoče avarske oblasti v Panonski kotlini in k temu, da so Avari postopoma izginili iz evropskega političnega zemljevida. Čeprav so bili Avari – vsaj pred 626 – velesila svojega časa, so prav tako hitro izginili kot so se pojavili, kar nam odraža tudi pregovor »izginiti kot Ober (Avar)«, izpričan v Pripovedi o minulih letih ali Nestorjevi kroniki, viru, ki je nastal v 12. stoletju na območju Kijevske Rusije.

Kar zadeva vire, ki nam omogočajo rekonstrukcijo avarske zgodovine, je teh za zgodnje obdobje, ko Avari prvič stopijo na politični oder sredi 6. stoletja pa do neposrečenega obleganja Konstantinopla 626, relativno veliko. To nam odraža tudi sama struktura Pohlove monografije, saj je kar 70 % besedila v obravnavni knjigi namenjeno zgodnjemu avarskemu obdobju 6. in prve polovice 7. stoletja. A kljub temu, da knjiga prvenstveno tematizira avarsko zgodovino, so »na poti« obravnavane tudi številne »stranske«, z Avari tangirane tematike (zlasti v 7. poglavju), ki zajemajo širšo zgodovino srednje in jugovzhodne Evrope v tem obdobju, kot denimo starejša bolgarska zgodovina (str. 27–32, 273 sl., 318–335).

Številne formulacije so izvirne, reprezentativne in v primerjavi s starejšimi izdajami iste knjige tudi primerno posodobljene, zato reflektirajo aktualno problematiko in nudijo v stroki zaželeno raznolikost. Med njimi gre izpostaviti avtorjevo tezo o zgodnjih Slovanih in njihovi širitvi, ki se oddaljuje od tradicionalne zgodovinopisne prizme. Med drugim marginalizira etničnost kot temeljni parameter za njihovo ekspanzijo (v tem oziru se na nek način približa tezi romunsko-ameriškega arheologa in zgodovinarja Florina Curte, ki jo je avtor predstavil v monografiji *The Making of the Slavs. History and Archaeology of the Lower Danube Region, c. 500–700*, Cambridge Studies in Medieval Life and Thought, Fourth Series, Cambridge, Cambridge University Press, 2001 in ki je še danes deležna številnih polemik), obenem pa ponuja možnost, da je etnonim »Slovan« v pisnih virih morebiti predstavljal preprosto agrarno prebivalstvo in ne nujno izoblikovanih, slovansko samoidentificiranih družbenih entitet, kot se običajno postulira (str. 117–162, 278

sl., 398 sl.). Zanimiva je tudi avtorjeva interpretacija starejše hrvaške zgodovine, v okviru katere naj bi ime »Hrvat« odražalo prestižni družbeni status in s tem zvezano družbeno identiteto, ki naj bi imela korenine še v avarskem kaganatu in naj bi šele postopoma po njegovem propadu postalo oznaka za skupino, ki jo v virih sredi 9. stoletja srečamo pod etnonimom »Hrvati« (str. 318, 334 sl.). Kljub temu, da Pohl tezo še vedno previdno sprejema, se moramo zavedati, da je v veliki meri spekulativna (morda celo bolj, kot se avtor zaveda), jo pa hkrati še danes del hrvaškega zgodovinopisja sprejema.

Pohlova sinteza je nenazadnje tudi (posredni) doprinos k osvetlitvi zgodovine slovenskega prostora v zgodnjem srednjem veku. S tem ko so se Avari v drugi polovici 6. stoletja stabilizirali v Panonski nižini, se je centralnoazijska kulturna sfera razpotegnila vse do vzhodnoalpskega prostora. Posledice, ki so odlično orisane v monografiji, so v veliki meri opredeljevale tudi zgodovinski razvoj slovenskega prostora. Tu gre izpostaviti (na)selitev Slovanov, najverjetneje omogočeno s strani Avarov v okviru kompleksnih odnosov.

Preučevanje starejše zgodovine (še posebej pozne antike in zgodnjega srednjega veka) postulira interdisciplinarni pristop, kar poleg zgodovinopisnih metod zajema tudi socioantropološke koncepte in vsaj minimalno poznavanje arheološke teorije. V vsem tem je Walter Pohl pokazal odlično znanje. Njegovi Avari so in bodo ključni *vademecum* in temeljno čtivo za preučevanje avarske zgodovine in zgodovinskih procesov jugovzhodne Evrope v zgodnjem srednjem veku nasploh, izdaja v angleškem prevodu pa bo omogočila številnim nemškega jezika neveščim bralcem, da se seznanijo s tematiko, ki ostaja v anglosaksonskem zgodovinopisju še naprej eksotična.

Aljaž Sekne